

Afrapportering KKR Nordjylland

**Den centrale udmelding om børn og unge med
alvorlig synsnedsettelse**

National koordination – Socialstyrelsen

INDHOLDSFORTEGNELSE

INDLEDNING

Socialstyrelsen udsendte den 1. november 2014 en central udmelding for børn og unge med alvorlig synsnedsettelse. Den centrale udmelding indeholder en række spørgsmål til, hvordan kommunerne og Regionerne i hver enkelt landsdel planlægger og koordinerer højt specialiserede indsatser og tilbud til gruppen af børn og unge med alvorlig synsnedsettelse.

De nordjyske kommuner og Region Nordjylland fremlægger på denne baggrund en fælles afrapportering på spørgsmålene i Socialstyrelsens centrale udmelding. Afrapporteringen indgår som en selvstændig del af rammeaftalen 2016 for social- og specialundervisningsområdet i Nordjylland.

Afrapporteringen er udarbejdet af en tværkommunal faglig arbejdsgruppe nedsat af Den Administrative Styregruppe (DAS) for social- og specialundervisningsområdet i Nordjylland. Arbejdsgruppen har været sammensat af kommunale repræsentanter fra både myndigheds- og udførersiden samt repræsentanter fra Region Nordjylland.

[Afrapporteringen er godkendt i DAS den 17. august 2015, i KKR Nordjylland den 4. september 2015 og i Kontaktudvalget den 18. september 2015. Afrapporteringen er efterfølgende blevet behandlet i de 11 kommunalbestyrelser i Nordjylland samt Regionsrådet].

Afrapporteringen gengiver de generelle tendenser, udfordringer og samarbejdsinitiativer, der kendetegner området i Nordjylland. Konklusionerne i afrapporteringen er baseret på skriftlige indmeldinger fra alle de nordjyske kommuner samt drøftelser i den faglige arbejdsgruppe.

Institut for Syn og Hørelse er beliggende centralt i Nordjylland. Der er derfor en historisk tradition for et tæt samarbejde om tilbud til målgruppen, og en fælles målsætning om at sikre en høj grad af relationel koordinering i indsatsen ud fra en særlig vægtning af nærhedsprincippet. De involverede parter har et fælles mål om at kommunikere og handle med henblik på, at sikre et tæt samspil mellem den kommunale myndighedsudøvelse og den regionale leverandør af den højt specialiserede synsfaglige indsats.

Der har igennem hele processen været en høj grad af konsensus omkring svarene i afrapporteringen. På tværs af de nordjyske kommuner og Region Nordjylland er der enighed om, at baggrunden for denne konsensus er de enkle og klare rammer for samarbejdet mellem kommunerne og Institut for Syn og Hørelse.

Afrapporteringen er bygget op om de fire temaer i Socialstyrelsens centrale udmelding, henholdsvis:

- Målgruppens størrelse i Nordjylland
- Eksistensen og anvendelsen af højt specialiserede indsatser og tilbud i Nordjylland
- Udfordringer med at sikre det nødvendige udbud i Nordjylland
- Samarbejdet i Nordjylland om tilrettelæggelse og koordinering af området

Kontaktperson:

Thomas Gajhede Haugaard
Sekretariat for Rammeaftaler
Mail: tgh@aalborg.dk
Telefon: 25 20 15 74

1. MÅLGRUPPEN

Den centrale udmelding omfatter målgruppen af børn og unge med en alvorlig synsnedsettelse i alderen 0-17 år. Der skelnes mellem to delmålgrupper:

- Børn og unge med alvorlig synsnedsettelse, herunder blindhed og svær synsnedsettelse

- Børn og unge med sammensatte vanskeligheder, det vil sige, at barnet/den unge udover en alvorlig synsnedsættelse har yderligere funktionsnedsættelser såsom motoriske funktionsnedsættelser, psykomotoriske funktionsnedsættelser, mentale funktionsnedsættelser og hørenedsættelse

Børn og unge med svagsynethed samt døvblinde børn og unge er ikke omfattet af den centrale udmelding.

1.a. Målgruppen i Nordjylland – antal børn og unge og fordeling på henholdsvis segregerede og almene tilbud

I henhold til opgørelse fra Synsregistret pr. 1. januar 2014 er i alt 46 børn og unge omfattet af målgruppen i Nordjylland, herunder 36 børn og unge med sammensatte vanskeligheder og alvorlig synsnedsættelse samt 10 børn og unge med alvorlig synsnedsættelse.

Samtlige børn er som del af en specialiseret kommunal koordineret indsats tilknyttet Institut for Syn og Hørelse. Kendetegnet for målgruppen er at de enten er visiteret til et kommunalt segregeret specialtilbud eller er inkluderet i et alment kommunalt tilbud.

Barnet/den unge er som udgangspunkt til og med det 18. år tilknyttet børne- og ungeområdet på Institut for Syn og Hørelse, hvorefter barnet/den unge overgår til voksenområdet på Institut for Syn og Hørelse.

Hovedparten af de 36 børn med sammensatte vanskeligheder modtager et segregeret kommunalt specialtilbud, det vil sige et specialundervisningstilbud på specialskole, i specialklasse eller i en specialpædagogisk institution (f.eks. dagtilbud, botilbud). Et segregeret specialundervisningstilbud kan også være et tilbud på en intern skole, f.eks. på et behandlingshjem. Der er tale om en målgruppe, som udover synsnedsættelsen har andre komplekse vanskeligheder og behov, hvorfor de også følges tæt af et kommunalt tværfagligt team f.eks. Pædagogisk Psykologisk Rådgivning. Dette kræver et tæt samarbejde og en høj grad af koordinering på tværs af sektorer for at sikre et koordineret og sammenhængende forløb for barnet/den unge.

De resterende godt 10 børn og unge med alvorlig synsnedsættelse er inkluderet i det almene område understøttet af fagligt kapacitet fra det tværfaglige kommunale netværk. Der kræves også her et tæt samarbejde mellem myndighed og det højt specialiserede synsfaglige tilbud for at sikre et koordineret forløb for barnet/den unge.

2. HØJT SPECIALISEREDE INDSATSER OG TILBUD

2.a. Indhold i højt specialiserede indsatser og tilbud

Indholdet af specialundervisning og specialpædagogisk bistand for målgruppen kan være sammensat af en lang række forskelligartede indsatser på social- og specialundervisningsområdet, der alle har til formål at realisere det enkelte barns potentiale for udvikling, læring og deltagelse.

Socialstyrelsen beskriver de grundlæggende forudsætninger for at yde en højt specialiseret indsats til børn og unge i målgruppen, f. eks:

- Det faglige udgangspunkt for den højt specialiserede indsats, herunder de almene grundlæggende kompetencer samt de specialiserede kompetencer der skal være til stede
- Vidensudvikling til understøttelse af det faglige niveau, herunder netværksdannelse, systematisk opsamling af praksiserfaring, vedligeholdelse og udvikling af synsfaglig viden

Styrelsen beskriver herudover de elementer der skal indgå i den højt specialiserede indsats for at understøtte målgruppens udvikling, læring og deltagelse, f.eks.:

- IKT-understøttelse
- Sproglig indsats
- ADL (aktiviteter til daglig levevis)
- Udredning
- Rådgivning om inklusion af børn og unge med alvorlig synsnedsættelse

Det kommunale specialiserede beredskab leverer som udgangspunkt specialiserede ydelser indenfor det bio-psyko-sociale område. Kommunernes beredskab spiller sammen med den højt specialiserede synsfaglige ekspertise.

Institut for Syn og Hørelse leverer i henhold til Socialstyrelsens definitioner højt specialiserede indsatser og ydelser og lever op til Socialstyrelsens definition af et højt specialiseret tilbud.

Målgruppens vanskeligheder og kompleksitet stiller store krav til den tværsektorielle organisering af indsatsen og samarbejdet mellem den specialiserede kommunale myndighedsindsats og - tilbud samt det højt specialiserede tilbud. Indsatsen er oftest kompleks og mangesidig og kræver en tværfaglig indsats, der involverer forskellige fagfolk. Det er kommunerne som myndighedsindehavere der har hovedansvaret for at sikre en helhedsorienteret, overskuelig og systematisk indsats og fungerer som bindeled mellem relevante aktører på området.

2.b. Hvilke højt specialiserede tilbud findes i regionen og hvilke anvendes?

Under henvisning til Socialstyrelsens definition på højt specialiserede indsatser og tilbud er der enighed om, at Institut for Syn og Hørelse er det eneste højt specialiserede tilbud i den nordjyske landsdel.

Institut for Syn og Hørelse ligger i Aalborg og drives af Region Nordjylland.

Kort præsentation af Institut for Syn og Hørelse

Institut for Syn og Hørelse tilbyder rådgivning, vejledning og undervisning til hørehæmmede og døvblevne voksne, blinde og svagsynede børn og voksne, samt børn og voksne med anden nedsat kommunikationsfunktion på grund af nedsat tale-, læse- eller skrivefunktion.

Institut for Syn og Hørelses ydelser udspringer af lov om social service § 5 stk. 2, § 10, § 12, § 112 og § 113, Folkeskolelovens § 20 stk. 2 og 3 samt lov om specialundervisning for voksne § 1, stk.3.

Indholdet består i hovedtræk af en udredning af de begrænsninger borgeren oplever som følge af den nedsatte funktionsevne, vurdering af mulighederne for afhjælpning, rådgivning og undervisning i kompenserende strategier samt afprøvning af hjælpemidler og undervisning i brugen heraf. Institut for Syn og Hørelse rådgiver herudover sagsbehandlere, lærere, pædagoger og andre fagpersoner, der kommer i kontakt med målgrupperne.

Institut for Syn og Hørelses bistand til borgere inden for målgrupperne udføres af specialuddannede konsulenter inden for de tre fagområder "Høre", "Syn" og "ASK" (Alternativ Supplerende Kommunikation) i samarbejde med instituttets øvrige fagpersonale: øjenlæge, optikere, socialrådgiver og teknikere. Der er et tæt og løbende samarbejde med de kommunale sagsbehandlere og andre relevante samarbejdspartnere.

Institut for Syn og Hørelse består af en høreafdeling og en afdeling for syn og alternativ kommunikation, og tæller i alt 10 uddannede synskonsulenter, hvoraf 4 har målgruppen børn og unge som arbejdsområde. Samtlige nordjyske kommuner anvender Institut for Syn og Hørelse.

2.c. Hvordan samarbejder kommunerne og Regionsrådet?

Rammen for samarbejdet mellem de 11 nordjyske kommuner og Institut for Syn og Hørelse er en aftalemodel, der beskriver og konkretiserer instituttets rolle som leverandør af højt specialiserede ydelser, og vilkårene for kommunernes brug af instituttet. Den konkrete aftale indgår som en del af den årlige rammeaftale på det specialiserede socialområde og specialundervisningsområdet.

Det er kommunerne der har myndighed til at henvise til ydelserne på Institut for Syn og Hørelse

Aftalemodel mellem de nordjyske kommuner og Institut for syn og Hørelse

Udgangspunktet for aftalemodellen er en målsætning om at sikre enkle og klare rammer for samarbejdet mellem den kommunale myndighed og Institut for Syn og Hørelse, der styrker og understøtter sammenhæng og koordinering i forhold til de øvrige indsatser omkring barnet/den unge. Det er samtidig målet at sikre borgernes tilgængelighed i forhold til de højt specialiserede ydelser samt en fleksibel konstruktion for den enkelte kommunes anvendelse af Institut for Syn og Hørelse samtidig med at der er fokus på færrest mulige ressourcer anvendt på administration.

Der er indgået aftale om fri henvendelsesret, der giver alle borgere mulighed for at henvende sig direkte til Institut for Syn og Hørelse uden først at henvende sig til egen kommune og der kan indledes kortere udredninger og rådgivning.

På børneområdet er der typisk tale om længerevarende samarbejdsforløb, hvorfor der her er mulighed for at indgå en 1-årig årsvisitation, der sikrer henviste børn og unge en hurtig og nem adgang til synskonsulentbistand for forældre, dagplejemødre, pædagoger og lærere mv. til de behov, der opstår løbende gennem året.

Aftalemodellen giver mulighed for at indgå bilaterale aftaler, hvor aftalerne tilpasses yderligere, så de understøtter den enkelte kommunes øvrige tilbud, hensigtsmæssige administrative sagsgange samt tager hensyn til øvrige lokale forhold f.eks. omkring instituttets tilstedeværelse i kommunen.

Baggrund for aftalemodellen mellem de nordjyske kommuner og Institut for syn og Hørelse

Med de 11 nordjyske kommuners valg af Institut for Syn og Hørelse som fælles leverandør af specialrådgivning og specialpædagogisk bistand på synsområdet er befolkningsunderlaget stort nok til at opretholde et bæredygtigt og højt specialiseret tværfagligt miljø for målgruppen.

Medarbejdersammensætningen på Institut for Syn og Hørelse sikrer kommunerne muligheden for at etablere den nødvendige tværfaglighed i en specialiseret indsats ved at kunne trække på den nødvendige subspecialisering og særlige faglige specialer, som er repræsenteret på Institut for Syn og Hørelse. Med rådgivningen på børne- og voksenområdet under samme tag gives der gode betingelser for at skabe hensigtsmæssige sammenhænge i rådgivningen i overgangen fra barn til voksen.

Årsvisitationerne på børne- og ungeområdet sikrer et stående beredskab for barnet, forældre, dagplejemødre, pædagoger, lærere mv. til de behov der løbende opstår ved personsift, skift i barnets fysiske omgivelser eller ved skift i dagligdags aktiviteter. Dette garanterer smidig og hurtig inddragelse af synskonsulenten og understøtter et koordineret og sammenhængende forløb omkring barnet/den unge.

Sammensætningen af en række monofagligheder fordrer en høj grad af relationel koordinering, således, at der ses på barnets samlede sæt af udfordringer gennem et tværfagligt samarbejde, hvor de synsfaglige udfordringer ses i tæt sammenhæng med den samlede tværfaglige kommunale specialpædagogiske indsats.

Gennem Kennedycentrets årlige udsendelse af udtræk fra synsregistret opretholdes et godt overblik over samtlige børn og unge med nedsat syn i de nordjyske kommuner. I tillæg hertil screener Institut for Syn og Hørelse alle nye specialskoleelever ved skolestart for eventuelle synsproblemer. Det gælder såvel skolebønder som elever der i løbet af skolegangen bliver overflyttet til en specialskole i en nordjysk kommune. Instituttet finder ad den vej årligt omkring 2-3 børn med væsentlig nedsat synsfunktion, der efterfølgende tilmeldes synsregistret.

Det forstærkede samarbejde i Nordjylland om højt specialiserede tilbud

Kommunerne i Nordjylland og Region Nordjylland har et yderligere formaliseret tæt samarbejde om de højt specialiserede tilbud i landsdelen, herunder Institut for Syn og Hørelse.

Formålet med samarbejdet er at sikre, at borgerne i Nordjylland til stadighed har adgang til de fornødne højt specialiserede tilbud og kompetencer og dermed forsyningsikkerheden for kommunerne i landsdelen. Det forstærkede samarbejde skal bidrage til at understøtte den faglige og økonomiske bæredygtighed i de højt specialiserede indsatser.

I alt syv tilbud er udpeget til at være omfattet af det forstærkede samarbejde, herunder Institut for Syn og Hørelse. Tilbuddene er udpeget og er omfattet af samarbejde i en to-årig periode. .

Det forstærkede samarbejde betyder i praksis, at Institut for Syn og Hørelse er omfattet af følgende aftalevilkår:

- *Et beskyttet konkurrencevilkår:*
De øvrige kommuner i regionen forpligter sig til ikke at oprette nye tilbud med samme indhold som Institut for Syn og Hørelse. Denne aftale gælder for to år ad gangen.
- *En systematisk, formaliseret og forpligtende dialog:*
Der er krav til Region Nordjylland - som driftsherre - om at være åben og sikre gennemsigtighed i forhold til driften af tilbuddet for at give løbende indsigt i tilbuddets økonomiske og faglige bæredygtighed. Ligeledes er de øvrige kommuner forpligtet til, i åben og direkte dialog til tilbuddet, at give udtryk for eventuelle ønsker om ændringer på tilbuddet.
- *En tidlig fælles indsats:*
Region Nordjylland er som driftsherre forpligtet til tidligt at gøre opmærksom på begyndende vanskeligheder, såfremt de skulle opstå, i tilbuddets faglige eller økonomiske bæredygtighed. Kommunerne forpligtiger sig samtidig til at indgå i en tæt dialog med Regionen om mulige løsninger.

Hvis der opstår en særlig bekymring om bæredygtigheden på instituttet, vil der kunne indgås aftale om iværksættelse af særlige initiativer, der kan understøtte tilbuddets fortsatte drift. Det skal dog understreges, at det forstærkede samarbejde ikke indebærer en fastfrysning af instituttets aktuelle organisation og ydelseskatalog. Kommunerne og instituttet har, med det forstærkede samarbejde, forpligtet sig på at sikre en dialogbaseret udvikling af tilbuddet, så eventuelle ændringer og omlægninger sker på en koordineret og styret måde, og ingen kommuner bringes i en situation med usikkerhed om sin forsyningsikkerhed.

Samarbejde med andre aktører på synsområdet

Kommunernes muligheder for til stadighed at kunne levere et dækkende og helhedsorienteret tilbud til målgruppen, er betinget af at ydelserne fra Institut for Syn og Hørelse suppleres med en række landsdækkende funktioner.

De nødvendige landsdækkende funktioner handler om:

Uddannelse af nyansat personale:

- Synskonsulent- og mobilityinstruktøruddannelsen (Pæd. diplom modul 8 og 9 samt ADL og mobility).
Der uddannes en ny medarbejder ca. hvert 2. år
- Øvrige faglige efteruddannelsesinitiativer

Produktion af materialer:

- Undervisningsmaterialer på punkt og sortskrift
- Praktiske taktile materialer til undervisning, "legetøj"

Det er herudover afgørende, at der sker en samlet koordinering af fælleskurser:

- For børn, klasseinddelte, tematiske
- For forældre/børn herunder netværksdannelse i forældrekrædsen
- For pædagoger og undervisere på førskoleområdet og i folkeskolen

Vurderingen er, at kuserne anvendes i et begrænset omfang.

Udredning i forbindelse med skolestart :

- Et fåtal af målgruppen, der har særlig komplicerede og sammensatte vanskeligheder udredes på Refnæs inden start i børnehaveklasse af en psykolog og et tværfagligt team (pædagoger/lærere/fysioterapeut). Der udarbejdes en funktionsbeskrivelse som kan danne grundlag for kommunes pædagogisk psykologisk vurdering af barnet i forbindelse med skolestart.

Psykologbistand:

- Til blinde/svagsynede børn og unge inkl. forældre og personale. Anslået gennemsnit 40 timer pr. år
- Ved akut opstået synstab i forbindelse med f.eks. ulykker. I gennemsnit 2-3 gange pr. år.

3. UDFORDRINGER I FORHOLD TIL AT SIKRE DET NØDVENDIGE UDBUD AF HØJT SPECIALISEREDE INDSATSER OG TILBUD TIL BØRN OG UNGE MED ALVORLIG SYNSNEDSÆTTELSE

Der er gode rammer for at sikre, at målgruppen kan få den højt specialiseret indsats der er behov for. Udfordringen bliver at fastholde og justere det aftalesæt, der allerede er udarbejdet således, at det til stadighed tilgodeser den kommunale myndighedsopgave og samtidig sikrer det regionale tilbuds faglige og økonomiske bæredygtighed. Dette fordrer en koordineret og tæt dialog mellem kommunerne og den regionale leverandør af de højt specialiserede synsfaglige ydelser.

Afdækningen af området i forbindelse med arbejdet om den centrale udmelding samt den løbende dialog om tilbuddet i regi af Det forstærkede samarbejde viser, at der ikke er aktuelle udfordringer i forhold at sikre forsyningssikkerheden på området.

Området er præget af stabilitet og forsyningssikkerhed. Kommunerne forventer ingen ændringer i efterspørgslen på ydelserne, der leveres fra Institut for Syn og Hørelse. Der er under henvisning til den særlige aftalemodel en stabil og hensigtsmæssig anvendelse af tilbuddet. Tilsvarende understøtter aftalerne og dialogen i regi af Det forstærkede samarbejde forsyningssikkerheden og driftsgrundlaget for tilbuddet.

Den fortsatte faglige bæredygtighed er dog betinget af den fortsatte eksistens af de landsdækkende funktioner og netværk nævnt i forrige afsnit. En forudsætning for at fastholde bæredygtigheden er at der koordineres på landsplan og et tæt samarbejde med de decentrale centre, som har den synsfaglige kompetence.

Endelig er der en række ydelsesområder, som med fordel kan varetages på landsplan, f.eks. produktion af materiale og kurser for forældre, fagpersoner m.v. Det er afgørende, at tilrettelæggelsen og udførelsen sker i et tæt samspil mellem de kommunale myndigheder og de højt specialiserede synsfaglige miljøer for at sikre den nødvendige sammenhæng. Selve kursusafviklingen kunne være lokal og tæt på nærmiljøet.

Det direkte kommunale samarbejde med Kennedycentret bør optimeres således, at den årlige udsendelse af udtræk fra synsregistret sendes direkte til kommunerne, som er myndighedsindehaver på interventionen. Hermed sikres det, at kommunen kan danne et godt overblik over samtlige børn og unge med nedsat syn i egen kommune. Det vil styrke kommunernes forudsætninger for at tilrettelægge en koordineret sammenhængende indsats. Aktuelt sendes der udelukkende udtræk til Institut for Syn og Hørelse, som er leverandør af ydelser til kommunerne.

4. FREMADRETTET SAMARBEJDE OM TILRETTELÆGGELSE OG KOORDINATION

Det er afgørende, at den aktuelle anvendte samarbejdsmodel er dynamisk og til stadighed tilpasset kommunernes behov og ønsker til, hvordan indsatsen skal tilrettelægges i forhold til målgruppen.

Der er enighed om, at den nuværende samarbejdsmodel mellem de nordjyske kommuner og Institut for Syn og Hørelse samt Det forstærkede samarbejde giver klare rammer for samarbejdet mellem myndighed og leverandør. Aftalerne understøtter samtidig det faglige miljø og vilkårene for at sikre en rentabel og effektiv drift af Institut for Syn og Hørelse. Volumen og bredden i det tværfaglige miljø på Institut for Syn og Hørelse giver et solidt fundament for at garantere den faglige udvikling og dermed kvalitet i den specialiserede tværfaglige indsats i kommunerne.

Der er kontinuerligt fokus på løbende at videreudvikle aftalemodellen og optimere samarbejdet mellem kommunerne og Institut for Syn og Hørelse. Kommunerne og Institut for Syn og Hørelse afholder faste årlige dialogmøder, hvor relevante fagpersoner og sagsbehandlere drøfter og udveksler erfaringer i forhold til sagsgange, timeforbrug, daglige samarbejdsprocedurer, nyeste viden på området, eventuelle lovændringer, m.v.

Institut for Syn og Hørelses medarbejdere er på grund af volumen i opgavemængden, via det tilstrækkeligt store optageområde, sikret en betydelig praksisoplæring og får den nødvendige erfaring gennem mange, graduerede opgaver. Organiseringen giver faglige synergieffekter og understøtter vedligeholdelse af den eksisterende specialiserede viden på alle områder.

Blandt de mest aktuelle opmærksomhedspunkter ligger den fortsatte uddannelse af personale inden for de små faglige specialer. Det er afgørende, at der fortsat udbydes en samlet national uddannelse på synsområdet.

Endelig er det vigtigt, at udbuddet af de landsdækkende kurser der udbydes til børn, familier og fagpersoner koordineres og udbydes lokalt i et tæt samarbejde med de(t) kommunale/regionale synstilbud. Det anbefales, at der etableres mere forpligtende, formaliserede samarbejdsaftaler på området for at sikre sammenhængen mellem den kommunale myndighedsudøvelse og udbydere af de højt specialiserede ydelser.